

TERVAMATKA ROSTOCKIIN

Kainuun maaseutukeskus käynnisti vuonna 1997 tervaprojektin, jonka tavoitteena oli elvyttää Kainuun tervaperinnettä ja hyödyntää sitä rakentamisessa, käsi- ja pienteollisuudessa sekä matkailussa. Projektin myötä on syntynyt myös kansainvälisiä kontakteja. Tiivis vuorovaikutus Pohjois-Saksassa (Meclenburg-Etupommerissa) Rostockissa sijaitsevan Wiethagenin hiilimuseon kanssa johti kesällä 2001 suomalaisen osapuolen opintomatkaan, jolle osallistuivat Tervaprojektin vetäjän Esa Heikkisen lisäksi Olli Cavén Museoviraston rakennushistorian osastolta sekä Panu Nykänen Polyteekkarimuseosta.

Wiethagenissa, lähellä Rostockia on toiminnassa vanha kunnostettu tervauuni alkuperäisellä sijaintipaikallaan. Lähellä Malchowia sijaitseva Sparown hiiltämö on rakennettu suoraan Wiethagenin mallin mukaan. Uuni, joka on esikuvaansa hieman suurempi, sijaitsee useiden järvien ja jokien pirstomalla metsäalueella. Tällä seudulla on sijainnut pääosa Mecklenburg-Etupommerin vanhoista hiiltämöistä. Liikenneyhteydet alueelta johtavat länteen, alueen pääkaupunkiin Schweriniin ja rannikon hansakaupunkeihin, Wismariin ja Rostockiin. Heikkinen ja Nykänen kertovat artikkeleissaan tarkemmin matkan annista ja peilaavat Kainuun tervaperinnettä osana Itämeren piirin tervantuotantoa.

TERVAPERINNETTÄ KAINUUSSA JA SAKSASSA

Esa Heikkinen

Terva Itämeren yhteyksien luojana

Terva oli Suomen ensimmäisiä merkittäviä vientituotteita ja kauppayhteydet Eurooppaan kehittyivät pitkälti tervakaupan myötä. Hansakauppiaitten aikana Viipuri ja monet muut Suomenlahden kaupungit olivat tärkeitä tervasatamia ja niillä oli suorat yhteydet Euroopan suuriin kaupunkeihin. Hansaajan jälkeen 1600-luvulle tultaessa Ruotsi-Suomen tervakauppa keskittyi Tukholman tervakomppanioille, jotka yksinoikeudella säännöstelivät tervan myyntiä aina vuoteen 1712 saakka. Ison vihan jälkeen tervakauppa vapautui ja vuosisadan puolivälissä Pohjanlahden kauppapakko purettiin. Monet rannikkokaupungit (mm. Oulu, Kokkola, Vaasa ja Pori) saivat tapulikaupunki-

oikeudet ja pystyivät näin käymään suoraan ulkomaankauppaa. Kuljetusten helpottamiseksi ryhdyttiin myös parantamaan kulkuyhteyksiä sisämaan kaupunkeihin.

Oulusta merkittävin tervasatama

1700-luvun lopulla tervantuotanto ja -kauppa olivat vielä Pohjanmaan hallussa, mutta 1800-luvulla tuotannon painopiste siirtyi Kainuun alueelle, jossa tervan tuotanto oli maanviljelyn ohella pääelinkeinona 1900-luvun alkupuolelle saakka. Oulujoen vesistö oli jo kauan ollut merkittävä kauppareitti Karjalasta Pohjanmaalle ja tervan kuljetuksen myötä sen merkitys kasvoi entisestään. Tervan kuljetuksen helpottamiseksi

myös Oulujoen vesistön kulkuyhteyksiä parannettiin perkauksilla ja 1800-luvun alkupuoliskolla rakennettiin myös Kajaanin tervakanavat, jotka helpottivat merkittävästi Sotkamon ja Kuhmon reitin tervan kuljetuksia. Tervan kuljetuksen ohessa saatiin monenlaista kauppa- ja kulttuurivaihtoa ja tervaveneiden mukana monet syrjäseutujen ihmiset tekivät ensimmäiset kaupunkimatkinsa Ouluun, josta oli tullut yksi maailman johtavista tervasatamista. Oulun matkat olivat merkittäviä yhteyksien luoja rannikon kauppiaiden ja sisämaan talonpoikien välillä.¹

Tuotantomenetelmien kehitys-yhteistyötä

Euroopassa valmistettiin tervaa jo 1800-luvun alkupuoliskolla tervauuneissa, kun taas Suomessa turvauduttiin yhä tervahautoihin. Vasta 1800-luvun jälkipuoliskolla Suomessakin ryhdyttiin toimenpiteisiin tervan tuotannon kehittämiseksi talonpoikaisesta tuotannosta kehittyneemmäksi hiiltoteollisuudeksi. Kainuussa alan kehittäjänä toimi kauppias ja maanviljelijä, myöhemmin myös valtiopäivämies, Johan Alfred Heikkinen – Hallan Ukko. Hänen kaikkiaan viidestä tervatehtaastaan viimeinen oli toiminnassa aina toiseen maailmansotaan saakka. Heikkinen kehitti Oulun konepajan ja Veljekset Friisin konepajan tervauuneja, sekä teki vuosikausia yhteistyötä Teknillisen korkeakoulun professorin Gust. Kompan kanssa. 1920-luvun alussa Komppa oli Hyrynsalmen Löytöjoella kehittämässä Hallan Ukon kanssa tervan ja tärpätin sekä

muiden tervasta saatavien jatkojalosteiden tuotantomenetelmiä. Miellenkiintoisia kysymyksiä herättää asetelma, jossa Kainuun korvessa tekivät yhteistyötä talonpoikainen tervantuottaja, jolla oli läheiset yhteydet jääkäriiliikkeen ja suojeluskuntajärjestöön sekä Teknillisen korkeakoulun professori, jonka vastuulla oli valkoisen Suomen hallituksen strategisesti tärkeiden kemiallisten aineiden tuotanto.²

Kainuun Tervaprojekti 1997–2000

Laajamittainen perinteinen tervantuotanto päättyi 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä, mutta kotitarvepoltto on jatkunut näihin päiviin saakka. Kylien perinnetapahtumissa tervan poltto on ollut koko ajan mukana ja viimeisen vuosikymmenen aikana perinteisten rakentamistapojen nousun myötä tervan kysyntä on lisääntynyt. Tänä päivänä pelkästään Kainuun alueella on useita ammattimaisia tervantuottajia. Vilkastunut hautatervan tuotanto, Kainuun monivivahteinen tervaperinne kohteineen, Kainuun museon arkistot ja EU:n mukanaan tuomat rahoitusmahdollisuudet antoivat hyvän pohjan vuonna 1997 Kainuun maaseutukeskuksen käynnistämälle Tervaprojektille, jonka tavoitteena oli eri tahojen kanssa yhteistyössä elvyttää Kainuun tervaperinnettä ja hyödyntää sitä rakentamisessa, käsi- ja pienteollisuudessa sekä matkailussa. Hankkeen aikana ja sen jälkeen on kunnostettu tervaperinteeseen liittyviä kohteita, kehitetty lukuksia tervaa hyödyntäviä tuotteita ja

järjestetty monenlaisia tervaperinnettä hyödyntäviä matkailutapahtumia.³ Ehkä tärkeimpänä Tervaprojektin tuloksena voidaan kuitenkin pitää hankkeen aikana syntyneitä kontakteja ja yhteistyömuotoja tervantuottajien, tervan käyttäjien, museoasiantuntijoiden sekä eräiden tutkimuslaitosten kesken.

Julkaistut artikkelit ja Internet-sivut sekä Tervaprojektin saama muu julkisuus ovat synnyttäneet useita hedelmällisiä kontakteja. Yhtenä esimerkkinä liikkeelle lähteneestä kansainvälisestä yhteistyöstä on museo- ja asiantuntijayhteistyö Pohjois-Saksassa Rostockissa sijaitsevan Wiethagenin hiiltomuseon kanssa. Elokuussa vuonna 2000 Wiethagenin hiiltomuseon puuhamiehet Gerd Heil ja Karl-Heinz Kordt vierailivat vajaan viikon ajan Kainuussa tutustuen mm. Hallan Ukon tervatehtaaseen ja Kajaanin tervakohteisiin. He osallistuvat myös Kuhmossa pidettyyn tervaseminaariin ja olivat mukana seuraamassa Kuhmon Lentiirassa poltetun maailman suurimman tervahaudan sytytystä ja tapahtuman ensimmäisiä päiviä. Matkan aikana vieraat myös 'löysivät' tervatynnyrin, joka on ollut vuosisatojen ajan tervakaupan keskeinen elementti ja näin Hansa-kauppiaitten aikainen Rostockin mitta⁴ on edelleen linkkinä suomalaisten Eurooppaan suuntautuvalla yhteistyöllä. Lähtiessään vieraat vielä esittivät kutsun tulla tutustumaan Mecklenburg-Vorpommerin alueen hiiltoperinteeseen kesällä 2001.

¹ Kauppila-Suihko, Tervan tie.

² Nykänen, Tekniikan Waiheita 1/01.

³ Heikkinen, Tervaprojekti 1997-2000 – Loppuraportti.

⁴ Entinen Oulujoki, s. 217.

Matkakertomus tervamatkalta 14.6.–21.6.2001

Osallistujat ja matkatunnelmia

Kesän 2000 vierailun jälkeen yhteydenpito Rostockiin jatkui kirjeitse sekä sähköpostitse ja kesällä esitetty vierailukutsu sai talvella vielä kirjallisen vahvistuksen. Kainuun maaseutukeskuksen Tervaprojektin ja Hallan Ukon terva- ja tärpättitehtaan kunnostushankkeen myötä syntyneet yhteydet olivat erinomainen lähtökohta Rostockiin suuntautuvalla tervamatkalla, kun ryhmässä olivat mukana Tervaprojektin vetäjän Esa Heikkisen lisäksi konservattori Olli Cavén Museoviraston rakennushistorian osastolta sekä arkistonhoitaja, tutkija fil.tri Panu Nykänen Polyteekkari-museosta. Näin matkaan saatiin tervaperinteen ja hanketoiminnan asiantuntemuksen lisäksi puurakentamisen ja tervan käytön sekä hiiltoteollisuuden historian huippuasiantuntemus.

Allekirjoittaneen matka Kajaanin ja Helsingin välillä sujui kivuttomasti lentokoneella. Helsingissä seuran liittyivät matkalaiset Cavén ja Nykänen. Matkat Helsingin ja Rostockin välillä tehtiin vanhalla kunnan Finnjetillä, joka lähes peilitynellä Suomenlahdella suuntasi keulansa ensin Tallinnaan ja sieltä Itämerelle kohti Rostockia. Kun Tallinnasta seuraamme liittyi vielä lomamatkalta palaamassa ollut toinen isäntämme Karl-Heinz Kordt, ei laiva-

matkan aikana virinneestä keskustelun-aiheesta ollut epäilystä.

Laivan saavuttua Rostockiin meitä oli vastassa toinen isäntämme Gerd Heil, joka vei meidät majapaikkaamme Wiethagenin hiiltomuseon välittömässä läheisyydessä sijaitsevaan kotiinsa. Saimme asua talon pihapiirissä sijaitsevassa bungalowissa, jonka paksu olkkikatto vaimensi mukavasti parina yönä räiskineen ukkosen ja sateen äänet. Ympäriällä ollut rehevä luonto alkukesän tuoksuineen ja viereisen sammakkolammen kurnutuksineen tekivät tunnelmasta todella viihtyisän. Ensimmäisen illan lyhyen museokierroksen ja Rostocker Heiden, Rostockin kaupunginmetsän, tutustumiskierroksen jälkeen vielä nautimme puutarhamajassa rouva Heilin tarjoaman erinomaisen villisikapäivällisen.

Koko matkan ajan saimme nauttia isäntiemme lämpimästä vieraanvaraisuudesta ja vaikka Karl-Heinz Kordtin laatima ohjelma tuntui ennakkoon melko tiiviiltä, jäi meille vielä hyvin aikaa lepoon ja Rostockin nähtävyyksiin tutustumiseen.

Matkan ohjelma oli laadittu siten, että saisimme muutamassa päivässä yleiskuvan Mecklenburg-Vorpommerin terva- ja hiilto-perinteestä tutustumalla muutamain alueen museokohteisiin ja Rostockin lähiympäristöön. Pääasiana olivat luonnollisesti tutustuminen Wiethagenin hiiltomuseoon ympäristöineen ja keskustelut erilaisista yhteistyömahdollisuuksista.

Päivittäiset keskustelut sujuivat vähitellen aktivoituneella saksankielellä, mutta varsinaisissa yhteistyöneuvotteluissa erinomaisena tulkkinaamme oli Suomesta lähtöisin oleva ja Rostockissa

asuva Pia Volanen-Bodenstab, joka on toiminut monenlaisena apuna myös aikaisemmassa yhteydenpidossa.

Tutustumiskohteet

Forst- und Köhlerhof Rostock-Wiethagen, Rostockin kaupunginmetsä – Rostocker Heide⁵

Tervanpolttila Wiethagen sijaitsee Itämeren tuntumassa Koillis-Saksassa. Tarkka sijainti on 15 kilometriä Rostockista koilliseen, Rostockin kaupunginmetsän eteläreunassa. Se on 6065 hehtaarin kokoinen metsäalue, joka on osa 12 000 hehtaarin suuruista Mecklenburgin koillismetsikköä ja se on kuulunut vuodesta 1252 lähtien Rostockille.

Alueen maisema on muodostunut viime jääkauden loppuvaiheessa. Kalkkipitoisen savimaan (merkelin) päällä on jopa 13 metrin kerros hienojakoista keltaista hiekkaa, jonka jääkauden sulamisvesi on kuljettanut nykyiselle paikalleen. Koko alue kuuluu rannikkoilmastovyöhykkeeseen ja puulajeina alueella esiintyvät mänty, kuusi, lehtikuusi, pyökki, tammi ja myös muita lehtipuulajeja. Metsästettävänä eläinlajeina alueella elää saksanhirviä, kuusipeuroja, kauriita, villisikoja ja pikkuriistaa.

Tarkkaan ei tiedetä milloin puun hiilto tällä alueella on saanut alkunsa, mutta vanhimmasta Rostockin metsästä kuvaavasta kartasta vuodelta 1696 löytyy merkintä Köllerbrand, miilunpoltto. Puun hiillossa on alueella käytetty ainoastaan maamiilua ja miilua monipuolista tervauunia, jonka avulla sai valmistettua puutervaa, tärpättiä, etikka-

happoa ja hartsia. Vuosisatojen aikana Rostockin kaupunginmetsässä oli toiminnassa kaikkiaan viisi hiiltämöä, joista jäljelle ovat jääneet ainoastaan Wiethagenin uunit.

Rostockin kaupunginmetsän metsänvartija esittelee pihkankeräyksen tekniikkaa. Kuva: Esa Heikkinen.

Wiethagenin uunit

Wiethagenin tervauunit, jotka ovat tilavuuksiltaan 13m^3 ja 44m^3 , rakensi tervanpolttaja Johan Schütt vuonna 1837 ja 1839 Rostockin ensimmäisen metsäntarkastajan Friedrich Beckerin aloitteesta. Becker katsoi puuhiilen ja tervan tuotantoa ensisijaisesti metsänhoidollisesta näkökulmasta, koska alueen metsien kunto oli ylihyödyntämisen, laiduntamisen ja puuttuvan har-

ventamisen takia huono, eikä metsien luontaiselle uudistumiselle ollut mahdollisuutta. Rostockin metsässä käytettiin hiiltopuuna ainoastaan kantoja, josta oli se hyöty, että metsän uudistuminen onnistui näillä alueilla erittäin hyvin ja metsien kunto parani. Vuonna 1837 solmittu tervanpolttosopimus oli hyvin metsänhoitopainotteinen ja tervanpolttaja velvoitettiin polttamaan uuneja kahdeksan kertaa vuodessa. Viimeisen miilunpolttajan kuoltua Wiethagenin uunit rapistuivat ja ison uunin polttaminen lopetettiin 1960-luvulla. Pientä uunia poltettiin viimeisen kerran 1978.

Vuonna 1984 koko hiiltotila julistettiin tekniseksi muistomeriksi, ja alueella aloitettiin laajat restaurointi- ja laajennustyöt. Wiethagenin metsä- ja hiiltotila on monitoimitila, johon kuuluvat:

- Tekninen muistomerkki (kaksi uunia ja miilunpolttajan talo)
- Metsätieteellinen museo
- Tervanäyttely
- Laboratorio, jossa tehdään mm. tervanpolttoon liittyviä kokeita
- Metsä- ja luontopolku
- Kokoontumistiloja
- Leikkipaikka lapsille
- Rakenteilla oleva pienoismallipuisto, jossa esitellään Euroopassa esiintyneitä puunhiiltomenetelmiä.

Nykyään Wiethagenissa poltetaan ainoastaan pientä uunia, yleensä kolme kertaa vuodessa. 13m^3 :n puumäärästä saadaan noin kaksi tonnia puuhiiltä ja 300–350 litraa puhdasta puutervaa. Itse prosessi kestää 6–7 päivää ja polttopuuta on lisättävä kahden tunnin välein ympäri vuorokauden. Hiillon päätyttyä on

odotettava vielä 14 päivää, kunnes uuni on jäähtynyt. Vuodessa tehdään noin kuusi polttoa.

Hiiltotilan tueksi perustettiin vuonna 1991 yhdistys, johon kuuluu nykyään noin 200 jäsentä. Yhdistys toimii ennen kaikkea kulttuuriperinnön säilyttämiseksi, luontotietouden ja -kasvatuksen edistämiseksi sekä kotiseutuperinteen ja vanhojen käsityötaitojen elvyttämiseksi.

Tilan tulot muodostuvat pääsymaksuista ja sponsorituloista. Alueella käy vuosittain noin 10 000 vierasta ja tilalla on nykyisin noin 30 sponsoriyrittystä, jotka maksavat 2000 Saksan markan vuosimaksun. Lisätuloja saadaan tervan, hiilen ja matkamuistojen myynnistä sekä ruokapalvelujen myynnistä. Koululaisten perinneopetuksen ja kiertokäyntien lisäksi tilaa käytetään myös monenlaisten juhlien pitopaikkana. Osa-aikaisena tilan hoitajana toimii diplomimetsänhoitaja Gerd Heil, jolla on apunaan lukuisa joukko talkooväkeä.

⁵ Gerd Heil, Wiethagenin esite, suom. Pia Volanen-Bodenstab.

Teerschwelerei Sparow: Hiiltämö ja matkailupalvelut

Toisena vierailukohteena oli Sparowin hiiltämö, joka sijaitsee noin 60 km Rostockista etelään Malchowin pikkukaupungin lähistöllä. Hiiltämö on rakennettu 1996 Wiethagenin uunin mallin mukaan, mutta kooltaan suuremaksi. Paikan lähistöllä on aikaisemmin ollut hiiltouuni, mutta siitä ei ole enää merkkejä jäljellä. Hiilletävää puuta uuniin mahtuu 30m³. Uunia poltetaan kuusi kertaa vuodessa ja siitä saadaan

puuhiiltä 5000–6000 kg/poltto.

Uunin lisäksi kohteeseen on rakennettu palvelurakennus, johon on pystytetty puunhiillon historiaa ja tekniikkaa esittelevä näyttely. Rakennuksessa on myös kahvilapalvelut ja matkamuistojen myynti

Hallinto, rahoitus

Hiiltämöä hallinnoi Sparowin tervanhiiltäjien tukiyhdistys, De Sparower Theerschwälers, mutta varsinaista toimintaa pyörittää yritys, jonka puuhainaisena on vierailumme emäntänä ja oppaana toiminut Heike Torkler.

Tervauunin rakentaminen on rahoitettu monien yhteistyökumppaneiden ja sponsoreiden tuella. Palvelurakennuksen rakentamiseen on saatu myös EU:n LEADER II -ohjelman sekä paikallisen työvoimahallinnon tukea.

Hiiltämön ja siihen liittyvän näyttely- ja palvelutoiminnan rahoitus muodostuu noin 6000 vieraan/vuosi maksamista pääsymaksuista, erilaisten tuotteiden kuten hiilien, matkamuistojen ja ruokapalvelujen myynnistä sekä matkailuryhmien opastuksista. Myös paikan oma yrtilikööri Schwelers Liebling tuo mukavasti lisätuloja toiminnan ylläpitoon.

Tutustumiskierros

Tutustumiskierrokseen kuului tervetuloitotusten jälkeen palvelurakennuksessa olevan näyttelyn esittely, jonka jälkeen lähdimme tutustumaan itse tervauuniin. Uuni oli juuri saatu täyteen seuraavaa polttoa varten, mutta tyhjillään olleiden lämmityskanavien rakenteita pääsimme katselemaan myös sisältä päin. Hiiltoprosessi on samanlainen kuin Wiethagenin uunissa, mutta

Sparowissa ei ole höyrystyvien aineiden erottamiseen tarvittavia putkistoja ja jäähdytyslaitteistoja, joten uuni tuottaa vain hiiltä ja tervaa. Hiilto uunissa kestää noin kaksi viikkoa ja jäähdytysvaihe noin kolme viikkoa.

Hiilien pakkaamiseen ja varastointiin tarkoitettu rakennus sijaitsi alueen toisella laidalla ja sen lisäksi pihapiirissä oli vielä pieni kotieläintarha ankkalamikoineen. Mielenkiintoisena yksityiskohtana oli palvelurakennuksen jätevesien puhdistaminen juurakkopuhdistamossa.

Kierroksen päätteeksi nautimme vielä kahvit ja lasillisen Schwelers Liebling-yrttilikööriä.

Arkeologinen museo Gross Raaden

Seuraava tutustumiskohtemme oli Rostockista noin 50 kilometriä lounaaseen sijainnut vanha slaavilainen tempelipaikka. Paikalle on rakennettu perusteellisten arkeologisten kaivausten jälkeen rekonstruktiot alueella sijainneista rakennuksista. Varsinaisen ulkomuseon lisäksi alueella on näyttely- ja museorakennus, johon on rakennettu tämän varhaiskeskiaikaisen asuin- ja tempelipaikan historiaa ja arkeologisia kaivauksia esittelevä näyttely.

Ulkomuseon alueella sijaitsee vähän toista kymmentä rakennusta, joiden rakentamiseen on käytetty puuta, savea ja olkea. Asuntoja ja niiden vieressä sijaitsevaa juhla- ja uhripaikkaa ympäröivät joka puolelta leveät kanavat. Rakennuksiin oli sijoitettu vanhoja työtapoja ja käden taitoja esittelevät näyttelyt. Todella upeita olivat vanhojen mallien mukaan valmistetut veneet, joiden rakentamiseen oli käytetty ainoastaan

puunauloja. Veneet oli luonnollisesti suojattu vahvalla tervauksella.

Alueen opastauluissa kerrottiin käden taitojen ja raudan valmistuksen lisäksi mm. metsäelinkeinoista vuosien 700–1200 aikana. Aasukkaat saivat metsistä rakennuspuut, metsästivät eläimiä syötäväksi ja vaatteisiin, valmistivat hiiliä ja tervaa sekä kasvattivat mehiläisiä.

Kaupunkikierrokset

Rostockin ympäristössä maaseudulla sijainneiden kohteiden lisäksi tutustumisohjelmaan luonnollisesti kuului joitakin kaupunkeja Mecklenburg-Vorpommerin alueella. Kymmenisen vuotta sitten itsenäistyneen liittovaltion pääkaupunki on Schwerin, joka sijaitsee noin sadan kilometrin päässä Rostockista lounaaseen. Tämän 90 000 asukkaan kaupungin upeana nähtävyytenä oli aivan kaupungin keskustassa järven rannalla sijaitseva kuninkaanlinna puistoinen sekä Saksojen yhdistymisen jälkeen hienoon kuntoon kunnostettu vanha kaupunki raatihuoneentoreineen. Paluumatkalla Rostockiin ajoimme vielä aivan Mecklenburgin lahden rannalla sijaitsevan vanhan Hansa-kaupungin Wismarin kautta.

Nykyisin Rostockiin kuuluvaan, aivan Warnow-joen suulla sijaitsevaan Warnemünden kaupunkiin isäntämme halusivat meidän ehdottomasti tutustuvan. Kaupunki oli hyvin säilynyt viehättävä saksalainen pikkukaupunki, jonka kilometrien pituiset hiekkarannat, vanha majakka ja viime vuosikymmenen muutosten jälkeen eloon herännyt venesatama rantakatuineen tulevat varmasti houkuttelemaan runsaasti matkailijoita niin Suomesta kuin muistakin Itämeren

maista.

Rostockissa vanhan kaupungin muurien sisäpuolella kiertelimme useampaan otteeseen tutustuen tämän lähes 800 vuotta vanhan kaupungin upeisiin nähtävyyksiin. Tämä vanha Hansakaupunki on täynnä historiallisia rakennuksia ja muita kohteita, joihin tutustuminen vaatisi kokonaan oman matkansa. Kaupungissa sijaitsevat mm. Pohjois-Euroopan vanhin yliopisto vuodelta 1419 ja lukuisia keskiaikaisia punatiilikirkkoja, joihin tutustumiseen suuntasimme tämän matkan kiinnostuksemme. Vuonna 1398 rakennetun Marienkirchen astronominen kello houkutteli kirkon täydeltä matkailijoita seuraamaan joka päivä klo 12 toistuvaa tapahtumaa. Kellon yläosan Kristus ja apostolit esittävät lyhyen episodin armosta ja petoksen seuraamuksista. 1500-luvun puolivälissä rakennettu Pietarin kirkko, joka on 1990-luvulla saanut takaisin 117 metriä korkean torninsa, on yksi alkuaan seitsemästä, nykyisin neljästä jäljellä olevasta Rostockin keskiaikaisesta punatiilikirkosta. Tornin ikkunoista kaupungin yli neljään suuntaan avautuvat näköalat ovat jyrkkien kierreportaiden kiipeämisen arvoinen nähtävyys. Tosin heikkojalkaisia varten torniin on rakennettu myös hissi, joten näköalat ovat kaikkien saavutettavissa. Myös Rostockin kaupungissa on Saksojen yhdistymisen jälkeen tehty valtavasti kunnostustöitä ja kävelykeskustan vanhat rakennukset houkuttelevat matkailijaa näppäilemään valokuvia tuon tuostakin.

Warnemündessä ja Rostockissa oppaanamme oli entinen opettaja Herr Sinke, jonka erinomaisella opastuksella saimme lyhyestä ajasta huolimatta tun-

tuman Rostockiin. Kaupunkia yhdistävät monet historialliset siteet myös Suomeen – olihan Mecklenburg-Vorpommerin alue yli sadan vuoden ajan osa Ruotsi-Suomea.

Keskustelut ja yhteistyöneuvottelut

Museokierrosten ja muiden tutustumisretkien lisäksi matkan ohjelmassa oli varattu aikaa yhteistyöneuvotteluille ja esitelmille. Wiethagenin isännät olivat etukäteen esittäneet muutamia aiheita, joista he toivoivat keskusteltavan.

Museonjohtaja Gerd Heilin opastuksella olimme jo kiertäneet Forst- und Köhlerhofin ulkoalueet ja näyttelyt sekä tutustuneet hiiltouuneihin, joista pienempi on isäntiemme mukaan Euroopan ainoa toimiva historiallinen uuni. Tutustuimme myös rakenteilla olevaan pienoismallipuistoon, johon rakennetaan malleja Itämeren alueen erilaisista tervanpolttotavoista. Valmiina olivat jo mm. eurooppalaisen tiiliuunin pienoismalli sekä Suomesta Pohjanmaalta löydetyn ns. rännihaudan pienoismalli. Perinteisen suomalaisen tervahaudan pienoismalli oli rakenteilla.

Gerd Heilin esitelmä Wiethagenin museon historiasta toiminnasta ja tulevaisuudensuunnitelmista aloitti neuvottelupäivän ohjelman. Hänen jälkeensä Esa Heikkinen kertoi Kainuun tervahankkeiden tilanteesta. Edellisen kesän Kuhmon maailman suurimman tervahaudan tulokset kiinnostivat isäntiämme ja useampaan otteeseen he palasivat ihmettelemään haudasta saadun tervan määrää, joka oli noin 35000 litraa puh-

Sparow'n tervauuni. Kuva: Esa Heikkinen.

dasta tervaa ja noin 8000 litraa muita nesteitä. Päivän aikana katsoimme myös Kuhmon tervahautatapahtumasta tehdyn videofilmin. Isännät olivat vierailleet edellisenä kesänä myös Hallan Ukon tervatehtaalla olivat kiinnostuneita korjaushankkeen etenemisestä sekä tehtaan hiilto- ja tislausprosessien selvityksistä. Keskusteluissa toivottiin molemmin puolin, että alkaneen yhteistyön ansiosta myös kulttuurimatkailu saa lisävauhtia ja vieraita käy puolin ja toisin tutustumassa maidemme tervaperinteeseen.

Panu Nykänen käsitteli esitelmässään Euroopan hiiltoteollisuuden historiaa ja hiiltämöiden kehitystä alkeellisista miiluista kehittyneeksi tervaöljyteollisuudeksi.

Suomalainen päreiden valmistus kiinnostu isäntiämme jo edellisen kesän vierailulla ja Gerd Heil oli kyselty jo talvella ohjeita suomalaisen pärehöylän rakentamiseksi museon alueelle. Olli Cavén käsitteli puheenvuorossaan pe-

rusteellisesti erilaisten puukatemateriaalien käsitteitä: mikä on lautakatteen, paanun, kimpipaanun ja päreen ero ja miten niitä on Suomessa perinteisesti käytetty. Käsitteitä sekoittaa mm. se, että saksan kielessä sekä pärettä että paanua tarkoittaa sama sana, schindel. Käytäntöön tietoja päästiin sovelta- maan, kun kokeilimme museon pihaan rakennettua käsikäyttöistä pärehöylää. Pienien säätöjen ja jatkokehittelyjen jälkeen päreiden höyläysnäytöksistä voi tulla mielenkiintoinen lisä museossa järjestettäviin tapahtumiin.

Museon laboratorioissa pääsimme seuraamaan mielenkiintoista demonstraatiota, kun kemisti Detlef Paul esitteli tervan valmistusta laboratorio-olosuhteissa rakentamallaan laitteilla. Lasiastioista ja -putkista rakennettu tislauslaitteisto mahdollistaa prosessin eri vaiheiden seuraamisen. Tislauslämpötilan noustessa nähdään, miten puusta alkavat irrota ensin alkoholit ja vesi, sitten

terpeenit ja muut matalammissa lämpötiloissa tislautuvat nesteet ja lopuksi itse terva. Museossa vierailuille koululaisille tervalaboratorio on oivallinen tapa tutustua puun kuivatuslauksen prosessiin.

Viimeisen päivän ohjelmassa oli myös tapaaminen Rostockin alueen Suomen kunniakonsulin, Senator E.h. Horst Rahen kanssa. Gerd Heilin opastuksella senaattori Rahe tutustui museon toimintaan ja liittyi myös sen kannatusyhdistyksen jäseneksi. Käytyjen keskustelujen aikana saimme tilaisuuden tulla esiin omaa toimintaamme ja kuulla kunniakonsulin ajatuksia Rostockin alueen ja Suomen yhteistyömahdollisuuksista. Kunniakonsulin tehtävänä on toimia Suomen asioiden hoitajana Rostockin alueella ja kehittää monenlaista kaupan ja kulttuurialojen yhteistyötä maiden välillä.

Yhteistyöneuvottelujen lomassa meille oli vielä järjestetty purjehdusretki Wiethagenista noin 30 km koilliseen sijaitsevalle sisävesialueelle. Vesialueen erottaa pohjanlahdesta vain kapea kanas, jonka rannalla sijaitsevat pikkukylät tarjoavat veneilijöille viihtyisät ympäristöt viettää vapaa-aikaansa.

Ystävällinen kippari apulaisineen, leppoisa kesätuuli ja koko matkan ajan meitä suosinut lämmin sää tekivät purjehdusretkestä muuten varsin tiiviin matkaohjelman lomalta tuntuvan osan.

Viimeisen illan ohjelmassa olivat pienimuotoiset päätösillalliset museon pihalla. Grillipihvien ja wurstien syönnin lomassa vielä kävimme keskusteluja tervanpolton tekniikoista ja perinteeseen liittyvästä termistöstä. Isännät heittivät myös ajatuksen suomalais-saksalaisen tervanpolttosanaston kokoamisesta. Todistetuksi tuli Karl-Heinz Kordtin ja

Gerd Heilin luonnehdinta itsestään pohjattoman uteliaina tervaventusias- teina.

Tulossa olivat Forst- und Köhlerhofin 10-vuotisjuhlat ja moneen otteeseen isäntämme harmittelivat sitä, että meillä ei ollut mahdollisuutta jäädä heidän suureen juhlaansa. Ehdimme kuitenkin lähtöpäivän aamuna kokoontua museoväen kanssa tervauunin sytytykseen. Tervaksilla täytetty uuni odotti valmiina ja uunin suuaukolle sijoitetut tervaslastut suorastaan leimahtivat tuleen, kun me kolme suomalaista vierasta asianmukaiset maljat kohotettuamme saimme kunnian panna alkuun tämänkertaisen polton. Molemmin puolin totesimme, että alkanut yhteistyö tavalla tai toisella varmasti jatkuu. Vaihdamme kokemuksia tervavalmistukseen ja puun hiiltoon liittyvistä asioista, kerromme toiminnastamme myös muille ja laajenamme näin kokemuksiamme entises- tään. Molemmin puolin toivotimme toinen toisemme tervetulleiksi uusinta- vierailulle. Saimme jo alustavan kutsun osallistua Wiethagenissa järjestettävään Pohjois-Euroopan hiiltäjien seminaariin vuoden 2003 syksyllä.

Esa Heikkinen on Kainuun maaseutukeskuksen Tervaprojektin projekti- vastaava.

esa.heikkinen@maaseutukeskus.fi